

վանք մը: Հայոց երկրին ու վանքին վրայ, կանգնեցին իրենց վանքը՝ Երանանորհ Հեղինէ Էմսելմիրի անուան նուիրուած:

Համառոտելով, ուրեմն, կ'ըսենք, թէ ԺԳ-ԺԵ դարուն, հասարարք վննետիկի ճամբով, Բատուաւ ևս եկած են Հայաստանէն արեւելի կրօնաւորներ¹:

Վննետիկի Հասարակապետութեան՝ Արեւելի հետ վաճառականական յարաբերութիւնները, Բարսեղեանց Բատուա իջնելուն նպաստած պէտք են լինել, ասոնք, թէպէտև բաղդատմամբ իրենցմէ առաջ եղող և իրենց ժամանակի կրօնաւորական կարգերու՝ աղբատ էին, սակայն անշուշտ լաւ ընդունելութիւն գտած պիտի ըլլան: 1410ին կալուածահամարի ատեն՝ չորս արեղայ միայն կային. և զարմանալին այն է որ Ս. Բարսղի կանոնն ունէին, ինչ ալ ուզենանք իորհիլ Ս. Բարսղի իօրօններու, և Բարսեղեան իրական կարգի մը գոյութեան մասին, ոչ միայն Արեւմուտք՝ այլ նաև Արեւելք մէջ²:

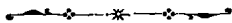
ԺԳ դարու կիսուն տեղեկագրի մը ցանկին վրայ գրուած ծանօթութենէ մը կ'իմանանք, որ Բարսեղեանց վանքը՝ պէտք էր Ս. Մարկոսի կարգիւնալին իբր եկամուտ անցած ըլլար, որովհետև այն վանքին հասոյթները՝ այլ ևս սոյն Միրանաւորին՝ կը պատկանին:

Հուսի, Հայոց եկեղեցւոյն անուան՝ Ս. Մարիամէն ի Ս. Բարսեղ փոփոխութեան նկատմամբ, կրնայ մտածուիլ թէ ասիկա պարտինք Բատուայի մէջ հայոց երկրորդ անգամ ընակութեան մը նոր շրջանին, երբ առաջին անունը՝ Ս. Մարիամ, գործածութենէն դադրած էր արդէն:

Տարօրինակ է Արեւելիներուն այդ կանոնաւոր կերպով Բատուա երևնալն, և միշտ «Ognissanti» թարգմ. մէջ, իրօք ալ Ս. Սոփիայէն մինչև Ognissanti տարածուող

երկրի՝ յունական հոտ մ'ունի: Սրբուհի Սոփիա, Սրբուհի Եւփիմէ անտարակոյս բիւզանդական, այսինքն՝ յունական ծագումն ունեցող անուններ են:

Այսպէս, ուրեմն, երեք շրջան կ'ունենանք արեւելիներու զաղթականութեան Բատուայի մէջ. մին կը տէ մինչև Է դարը, և 601ին Աճիւլֆոսի ձեռքով տեղի ունեցած Բատուայի կործանմամբ կը փակուի. շրջան մը, յորում գիտենք թէ պահպան գինեւորաց գունդ մը կար Բատուա: Երկրորդ շրջանը՝ ԺԳ-ԺԵ դար: Երրորդը, վերջապէս, անցեալ դարու սկիզբէն մինչև մեր օրերը, երբ Միթարեան Միաբանութիւնը հաստատուելով վննետիկ, վանատուն և երեմն վարժարան ալ կ'ունենայ Բատուայի մէջ: Հ. Գ. Ս.

Գ Բ Ա Կ Ա Ն

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

(ԺՁ. ԺԵ. ԺԸ և ԺԹ Գ-Դ. Կ. Պէ-ն)

(Շաբ. տես Բագմ. 1927, էջ 264)

Գ.

ԺԸ դար (1700-1800)

Այս ալ Տուտի խաթունին մօրը տապանագիրն է:

10. Ես իսկ եմ Կիւլպահար կոչեցեալ Գարնան վարդ թէպէտ թառամեալ: ՁՏուտի դուստրն իմ կորուսեալ, Գտի աստ անշունչ համարեցեալ: Խօսեցեալ կոյս օրիորդիս, Կսկծմամբն այրեալ եւ գերելիս. Ոչ տեսի յառազաստ մտեալ, Ալ փոխան տքեալ է շիրմիս: Դուստր էի Տէր Օհանէսի, կողակէց

1. Տ. Բատուայի բոլոր պատմագիրներն ու ժամանակագիրք. Իւկ Comin, է «Memorie Storiche» ևն, ևսագրուած Grinzato-է, A 159, Առաջնորդարան Բատուայի:

2. Moroni, անք, կը համարի ճննուած եղած ըլլայ

Հայերու իտալիոյ ամէն կողմ ծաւալման կեդրոնը:

3. S. I. Pargoire, անք:

4. S. Liber Benefictiorum Paduane Diocesis, Սկիզբը գրուած ԺՁ դարու առանձին պրակի մը մէջ, Բատուայի Առաջնորդարանի չին Դիւանին մէջ:

Արթնոյն Գրիգորի,
Առաւել սիրովն իմ դստեր
Քան ցաւօք աստէն հիւր եկի:
Ո՛վ ոք զիմ տապան տեսցէ
Զիւր վերջինն այսպէս կարծեսցէ
Զոր ինչպիսի միով հայր մերիւ
Ողորմիս հոգեւոյն իմ տացէ: ՌճՂ,
մարտի մէջ.

Վաղապէս Տուտի խաթունին ծնողքին
գերեզմանաքարերն ալ թէն գեղեցիկ քան-
ակներով զարդարուած են, սակայն Տու-
տիին դամբանին չեն հասասարկիր: Այս
վերջնոյն ալ կողմը հօրը՝ Գրիգորին, իսկ
ձախ կողմը մօրը՝ Կիւլպահարին տապանա-
քարերը կը գտնուին: Սոյն Շահինեան գեր-
դաստանին «Թաղ»ը մինչև այսօր անհղծ
մնացած է:

Հետեւեալ տապանաքարը երևելի է Դե-
րոն Ամիրայինն է (Զարբիանէ Սարբաֆի՝
որուն յաջորդեց հայ հոռոմ Ապուշեիցի
Բեղլարը Զէլէպին):

11. Այս որ եղեալ այս ի տապան.
Զմեր մահուն տայ մեզ նշան:
Որ թէ աղքատ թէ ընչական
Այս է յետին մեզ կայարանի:
Սա էր ազգաւ ազնւական.
Դերենց կոչեալ Ահիա քաղաքան.
Մահտեսի Դերոն այր պատկան
Յոյժ ողորմած և զթական:
Էլից զկեանս անցական.
Գնաց ի կեանքն անվախճան.
Որոյ վասն խաղաղ նշման:
Ռամ՝ կոչեցեալ ձայնս է նշան
Յունիտ ամսոյ չեւ էր քսան
Երկու պակաս օր հինգշաբթեան:
Որք հանդիպիք ի տոյն տապան
Տուք զողորմին հայր մերական:

Անցի հայերու պատիւ բերող միա-
կտուր, գեղակերտ զանգուածային տապա-
նաքար մ'է Դերոն Ամիրայինը. բոլորած և
և կէս բոլորած և զարդաքանդակուած.
Հիանալի աշխատութիւն մը, համակ բար-
ձրաքանդակ:

Անկ քարի վրայ.

12. Այս Զիշիւեայ Պետրոսն այս
քոյրն սորա, նոր զարգացեալ

պայծառ դիմօք
և կոյս տղա.
չորհքտասան
ամաց էր սա,
յորժամ եհաս
մահն սըմա:
Աղդ ամիոգեալ
կան երկօքին,
մարգարտտոհպ
ակունք անգին
թողեալ լալով
և կաթոգին,
զմայր իւրեանց
հաճի իսկուհին:

հնգետասան
ամօք լըցեալ
անկարծ մահու
հանդիպեցեալ,
եւ ի շիրմիս
այս հանգուցեալ:
հայոց հազար
երկ հարիւրին,
քսան եօթի աւելի թվ.
որդի էր սա
խաւովնոսին
Դառուկ անուամբ
Մահտեսիին:

Ահաւանիկ պատմութեան էջ մը շօշա-
փող տապանագիր մը:

13. Այս է տապան Արեւիկէն
ւեցի, Դստերն մեծի իւ-
թանի, Խանութ անուն ան-
նըմանի,
կողակէց որդւոյ
Շահինի,
Ի ժամանակս Նա-
տոր Շահի,
Ի յաւերմանն Ազու-
լիսի,
Ի գերութեան զեօթն
ամ կեցեալ,
Առ այս Բիւզանդ
քաղաք բերեալ,
Նա և գերեկից դուս-
տր իւր,
Նորածին դուստրն
Մարիամ,
Որ յետ երկից ամուրց
սոգին,
Եղեալ ի ծոց իւ-
րեանցն մօր,
Իսկ մայր սոցին լու-
սահագի,
Զերեսն ոք մինչ տե-
սանէր,
Քսան քառեակ կոյս
թիւ ըստ հասակի,
Յերկոտտասան հա-
րիւրեկի,
Եւ յամենան ա-
պրիկի,
Որք հանդիպիք այսմ
շիրմի,
հայր մեր որ երկինս ես.
- և ի գիւղէն վրագե-
ցի,
հոգակաւոր Դանիէլի.
որ մակ Աղանանայ
կոչի:
որ ազուլեան Պողոս
կոչի:
սա հարսնացաւ ըստ
օրինի:
հանգերձ դստերն է-
ղեւ գերի:
այրի արի զսա ազա-
տեալ:
յետն ինն ամսոց եղեւ
հանգեալ:
Ռայտասն որ ինն ա-
մեայ:
որ էր տիօք երեք-
օրեայ:
հանգեալ լինին ի միա-
սին:
յա՛ջ և յահակ թա-
ղեալ դասին:
այն քան էր գեղեցիկ
կարի:
կարծէր զտիպ Արու-
սեկի:
հանգեալ լինի այս
կին բարի:
և մին ութեակ հայոց
թուի:
յաւուրն ութերորդի
պրիկի,
միաբերան տուք զո-
ղորմի:
հայր մեր որ երկինս ես.

1. Ռամ = 1201 + 551 = 1752 Քրիստոսի թուական:

Այս տապանաքարին ըովերը ուրիշ վրա-
գետցի (վերինգետցի) վախճանեալներու
տապանները կը գտնուին որոնք վերոյիշեալ
հռչակաւոր Դանիէլ մեծ իշխանին» ան-
կասկած շառաւիղէն են: Ասոնք ալ հոս
կ'ընդօրինակենք, ապագայ պրպտումնե-
րու օգտակար ըլլալու համար:

14. Այս է տապանս
հանգստեան
որ է արէվէլեան
ի գեղջէն աքուլ
եաց վերինգետցի
Դանիէլի որդի Ափր
ահամին որ փոխեցաւ
ի կեանս թվ ՌՄ Ապրիլի
է
 15. Այս է տապան ագ
ուլեց վերինգետցի լու.
Ստեփանին որ փոխե
ցաւ առ Աստուած ի ՌՄ
թվին Յունիսի
Դի
 16. Այս է տապան հա
նգստան վերին
գետցի Ազարի
որդի Ավաքին
թվ ՌձՁԵ
- Փետրգ վարդապետ Կ. Պօլսեցի Միլէիմ
օղլուի տապանագիրը:
17. Է գետեղեալ յայսմ չիրմի,
Գէորգէոս. քաջ Ռաբունի,
Միլէիմ օղլու յորջորջի,
Էր քաղաքաւ Ստամպուլի:
Պարագուլի վարդապետաց
Ասել ըզսա հայկականաց.
Ունի տեղի արժան մտաց,
Ոչ ըստ մարմնոյ պատոյ փառաց:
Որ ոչ ունէր ըստ արժանեաց
Այլ ըստ ձրի աշխատանաց.
Նման նախկին մեր թարգմանաց
Եկեղեցոյս հայաստանեաց:
Էր սա գիտակ բազմաց լեզուաց
Էւ գանազան մակացութեանց
Հայոց, Տաճկաց նաև Յունաց
Ֆռանսզաց և Լաթինաց
Լեզուաց գրոց հանգամանաց,
Քաջ Կարուրեալ ի մէջ մտաց:

Յաւերոքալ ծեր հասակի,
Յեթնասուն եթնում ամի,
Որպէս հասեալ ցորեան բարի,
Ժողովեցաւ ի յամբարի.
Հայոց մեծաց թուականի,
Հազար երկու հարիւր եթնի,
Նաև յունի. ամսոյ 6ի,
Յաւուր ծննդեան մերոյ փրկչի:
Որ ճշմարիտ գոյոյն սակի,
Էր շատագով յամենայնի:
Չորիք ամօք ի մէջ բտնտի.
Երեսուն ամս ի յաքսորի,
Վասն մերոյ Սուրբ կրօնի,
Ի Լաթինաց ազգէն տանջի:
Արդ ո՞վ դիպողք յայսմ չիրմի
Մի դանդաղիք տալ զորոյմի

Ուրչափ պէտք է երախտապարտ ըլլանք
այս տապանաքարերը յորինողներուն ու-
րոնք ոչ միայն գեղեցիկ աստիճաններ,
«միտք բանի» ներ մեզ ձգած են, այլ նաև
կենսագրական մեկին և յստակ գիծեր ար-
ձանագրած են, որպէս զի մեռնողներուն
յիշատակները չկորսուին:

Տապանագիր Յովնանէ Կորստ Բաղի-
չեցի պատրիարքին (Ղալաթիոյ Սուրբ Լու-
սաւորիչ եկեղեցոյ բակը թաղուած):

18. Մառն շնորհաց գանձ լուսաւալի,
Արհույն Յօնաննու վեհից շառաւիղ
Կրօնիւք մաքուր յԱմրտօլ մարգեալ
Աստ Բիւզանդիա գերագանց փայլեալ
Նախագուշակմամբ վերնոյն տեսութեամբ
Որ և պատրիարք ազգեալ ընտրութեամբ,
Իրիւսեցեալ ի մեր սրբոյն Յակոբայ
Նորին վճարեաց զպարտսն գերակայ
Կնդրուկ կանոնաց բուրեաց քաղցրաշունչ
Որ յորտուր հնչէր բամից համաշունչ,
Լցեալ սիրաբաղձ ի յանիշ սրտի:
Որով կազդուրէր վէրս ունեցողի:
Տեսանս ի պատիւ վէմս այս ուղղակի
Ի յորմօ հաստեալ կայ ինքն առաջի
ի ներ քսան և հինգ ամաց
պատրիարքութեան
յամի Տիառն 1742 փետ. 13
ըստ հայոց ՌձՂ

Վերի տապանագիրին սկզբնատառերը
կը յօրինեն հետեւեալ քառերը.
«Մականուն Կորստ»:

Տապանագիր Յակոբ Նորիսեան Զմամառացի պատրիարքին:

19. Այս տապան է գերահռչակ առն իմաստնոյ, Զորհական շնորհաց հոգւոյն տան և տեղոյ, Տեառն Յակոբայ Աստուածաբան կոչեցելոյ, Եւ մենափառ պատրիարքին Բիւզանդիոյ, Որ էր յաջորդ Տե. Յօաննիս Բաղիշեցւոյ, Քաջաբարոզ Պատրիարքին գերյարգելոյ: Լեալ հեղինակ բազում գրեանց ազգիս մերոյ, Պայծառացաւ յոգնեալ տեղաւոր աշխատոյ, Քսաներից ամօք եկաց դէտ աշխատոյ, Տեղեաւ գորով Զմամառացի բարեբարոյ: Այն որ ի կեանս էր ձայն կենաց իբր զփողոյ, Նշէ լոկ լեալ արձանի յիշման բարոյ, Հանգեաւ ի ՌՄԺԻ յուլիսի 19

Համաճու ողլու Յակոբ զպլի (Թարգման Երևանի գեապանատան) տապանաբարին ընդօրինակութիւնը:

20. Եղեալ ի սոյն գերեզմանի. Բարեպաշտօն առաքինի Որթագիւղցի եղիազարի Համաճի զատէ իմաստունի որդի, Որ թէմբիման Յակոբ կոչի Ելից գկեանս որ ի մարմնի Եմուտ ի հող մայր իւր.... Ըստ արարչին անտուտ բանի Աստ ճանապարհ ամենայնի Թէ միծատան թէ աղքատի որ է վճին անդառնալի Որք հանդիպից յայտմ չիւմի Ինձ ասացէք Տէր ողորմի թ. ՌՄԺԻ Մ.ի

Տապանագիր Կաղզուանցի Պողոս քա. հանայի (կենսագիր և եղբորորդի Կաղզուանցի Զաքարիա (Խըլը) պատրիարքին) և իւր երեցկեանը:

21. Տէր Պողոսի քահա. Առն Տիրուհի երիցա. նայի կին Ծծեալ մարմնոյն շի. Ժրագլուխ. խոհեմ Բիմ հայի տիկին Զաքարիայ Պատ. Կինեալ եկեալ յերկրէն Երեւոյն Կարին Եղբոր որդի էր աշխատ Կալ աստ կամաւ կե. յարարին Որ նաև սա կաղ. Զի կենակից և ամու. զուանցի սին Զորմէ աշխատ հա. Նշէ ընդ առն ի միա. րեանցի սին

Մինչ և այժմիկ յայս Եւ աղաչէ տալ զողոր. արօտի մին Եւ զու երթալ Եւ զու հոգոց համայն կարօտի զարմին
Եկի զընալ և զու երթալ ի թուին հայոց ՌՄԿԻն և զեկ անմերի Աին

22. Այս է տապան առն մեծի Գաղատացի Մուրադնայի ի մէջ ազգիս յոյժ անուանի Մուրք պաշտաւ և խելացի Մեծատուն էր ըստ Աշխարհի Պենեալ բարոք առատալի Բայց մեծութիւն յայտ տրաւ Թուէր որպէս զաղբն երկրի Հասեալ յարբունս հասակի Վաթսուն և չորս յամս կենի Վաթսանեցաւ զորոմից բարեօք Թողեալ զայս կեանս ողորմելի Եղև վախճան տրաւ ի թիւն փրկչին 1779ի հոկտեմբերի 9ի

23. Բենկալ գիւղականս, Այլ. պատուական. Զքնաղ տոհմական. Քահանայական: Զարմ Տէր Միսաքեան. Կնուց Մարտիան: Մահ. տեսի Մկրտիչ խոհեմ գիտնական, Հատաժամառ աշտ, յոյժ զթաժական Ելից գկեանս իւր, եղաւ ի տապան: Թովին ՌՄԻին Անպտեմ. Գ.

Իւ տապանին « Երմագիր »-ը իւր իւր ձեռքովը պատրաստողի մը տապանաքա. ըին ընդօրինակութիւնը:

24. Հայրապետըս աշտ մահտեսի, Որ ի բազմաց յոյժ զովելի Պապայեանըս Հայրապետի Մահտեսնոյն էր ագնիւ. որդի: Ընթերցասէր միտաժամատակ Եւ ծընողաց շատ հըպատակ Նորապրտակ և նոր հասակ Ժանտախտ մահուն եղև հարակ: Ցառալ քան զիւր մահուն անձին Ըզիրմագիր իւր տապանին Զեռամբ իւրով ազգամամբ վերին Գրեաց զայս չորս տողըս ներքին:

Ես յորմէ որ ըստեղծայ
Դարձեալ ահա առ այն եղծայ
Ես հող էի և հող դարձայ
Եղ՞նէկ հազար արագ եղծայ:

Տապան

Աւագանն Աղ. մյ.

Հայրսմեան

ի թւ ակահիս ՌՄԼԳ

ի Մայիսի 11

25. Մեկիք էի իմ հայրենին,
ՅԱզուլիս զիւզ Նախշուանին
Բարերարող անդ բնակչին,
Առ ի յօգուտ հասարակին.
Ոչ խնայեաց յայս պաշտօնին
Ժանիք մահու օր խաւարին:
Երեսնօրեայ ախար հասակին
Ի հող դարձայց զիս, ի հող երկրին
Դո՛ւ տեսնող իմ վիճակին
Յիշիս զվիճակ և քու՛մ անձին.
Եօթնասունն ամաց կեանք իմ
Երազ թուին յայսմ շիրմին.
Անցաւոր է փառք մարդկային
Մի՛ փքանար դու ի նոսին
Անցաւոր է և վիշտք նորին
Մի՛ հեղզանար առ սէր օգտին
26. Յարութիւն վարդապետ Աբբայեան վանաց
Մաղաքեան տոհմին պսակ պարծանաց
Մահահրաւէր փողոյն բաղբառ
Ազգողական.
Խոց կարեվէր յիս նետաձիգ
Ախտ մահական:
Ցեց ցուախիչ կենաց տեկոյս
Իմ բանական,
Քակտեալ մարմինս տապաստ էարկ
Ձիս յայս տապան:
Քարոզատու գոյով բանին
Հիմարտութեան.
Տիրանուէր ուղոյն անձուկ
Հետեւութեան.
Վարատութեամբ յայս վայր տեղի
Տարազրութեան,
Սպասեալ յուսոյ Տեառն Արարչին
Յօր գալըստեան:
Փոխեցաւ առ Տէր ի հասակի եւ ամաց
1797 ի սեպտ. 17

Տապան

27. Քաջատոհմիկ և բարեպաշտօն
Աւագ առն Զամշեան Անտօսի

Բարձաւ հանճարեղն ի մէջ
Քաղաքիս.
Բարձաւ ազգասէրն ի մէջ
մեր ազգիս.
Վարուք և բանիւք քաղցր քան
զանունն.
Դժուարին եկից քաջ
Խորհրդատուն
Հմտութեամբ զորց ինքնավարժ
ներսուն,
Անյագ լսելեաց խօսք և բանք
սորուն:
Քայց վիճակ մարդկան երազ
յողողողուն.
Կալաւ և զսա դառն օրհաս
մահուն
ի թուին ՌՄԼԵ
ի փրկչին 1786 ի Մարտի 10
ի հասակի եր

28. Այս է տապ
ան հանգըստութեան
յԱրեւելեան տունէ
Յարգուչատ գաւառէ
Կէտէլիւանցի Շահնազարի
որդի զըսթիքի պարոն
Յոհաննէս Աղային որ էր
անուանի ի զըսթիք արգու
նական Մեծ վարպետ որ
փոխեցաւ ի կեանս թվին
ՌՄԼ Ապրիլի 6
Այս տապանագիրն ալ միջանկեալ կերպով հոս զետեղեցինք ցոյց տալու համար որ այս տեսակ արձանագրութիւնները ինչ լաւ դեր կրնան կատարել պատմութիւնը անգիտակցօրէն խելագրվողները ճամբու բերելու համար:
Թէոդիկի 1925 տարւոյն Ամէնուն Տա-

րեցոյցը բացէք: Հոն՝ էջ 357էն մինչև էջ 363 պիտի գտնէք «Խըսթիքի Շահնազար» զերդաստանին իբր թէ տոհմագրութիւնը. կարդանք միասին: «Իրենց ծագման մա-
« սին երկու կարծիք կայ. մին այն է թէ « Ղարաբաղցի Մելիք-Շահնազարներու « մէկ ճիւղն ըլլան. միւսն ալ այն է թէ « Շահնազարն իբրև մականուն նուիրա- « զործած են, քաղելով համանուն անձէ « մը որ անդրանիկ որդին էր կայսերական

« Պալատան մէջ զանաշինն « Գրբըզճը — « Պաշը »ի պաշտօնին կոչուող ՌԱՓԱՅԷ՛— « Լի »: (էջ 358):

Ու յօգուածագիրը կը սկսի իր կենսագրականները, ներկայացնելով վերոյիշեալ Ռափայէին իրը առաջին պալատական հայ եկեաթոյժը՝ Սուլթան Սէլիմ Գի կորած թեւը լաւացուցած: Մինչդեռ մեր վերեւ զետեղած տապանագիրէն կը տեղեկանանք թէ Սուլթան Սէլիմ Գի զահ բարձրանալէն (1789) ութը տարի առաջ վախճանած է « Կէտէրխանցի Շահբանզարի որդի Գըրբիճի պարոն Թոհանէս Աղայ որ էր անուանի ի դրունս արզունական Մեծ Վարպետ »:

Հետաքրքիր ընթերցողներու հաճոյք մը պատճառելու համար կը դնենք հոս Արքունի Պալատան Բեկարոյժ Մեծ Վարպետ Թոհանէս Աղային դամբաններն առընթեր մի ուրիշ տապանագիրին ընդօրինակութիւնը:

29. Աստ եղև Թաղումըն

Լուսահոգի Մարիամ Խաթունին էր կողակից իւրբիճի խօսա ճանին թվին հայոց հազար երկու հարիւրին երսուն և եօթին սեպտեմբեր ամսին տասն և չորսին յաւուր հինգշաբթին

Վերոյիշեալ տապանաքարերուն միաձև ըլլալը և զրերուն նոյնութիւնը մեզ ցոյց կու տան թէ սոյն վախճանեալները միեւնոյն գերզատանին կը պատկանին:

Ասպէս հայ բանասէրին, հայ հնասէրին անսպառ նիւթ կընայ մատակարարել հին տապանաքարերու ուսումնասիրութիւնը. բայց մենք չարաչար չգործածածելու համար « Բազմավէպ »ի ասպնջականութիւնը, վերջին մի տապանագիրը կը զետեղենք ստորև, կը փակենք այսպէս 18րդ դարը և կ'անցնինք 19րդ դարաշրջանին:

30.

Տապանագիր Զաքարիայ պատրիարքին

(Գոչուր: Զէյմէի Եկեղեցւոյ բակը Բաղուած)

Մեծ վարդապետ այս մեր ազգին գերահռուչակ և զգաստ,

Խնեալ յերկրին կաղըզուանայ ութսուն ամեայ հանգեաւ աստ:

Ի փառքեանց համեստ զարմէն մաքրաւ սնունդ բարեբաստ

Դեռ մանկութեան սուրբ հաւատով բնաւորեալ ճոխմիտաստ:

Ըզրիտ հաւատն ուղղադաւան ետես ի սա սուրբ հոգին,

Կօչեալ ի սուրբ էջմիածին լուսակառոյց նոր յազին:

Արար ըզսա անդ միաբան վեհապետացն ատոռին,

Եւ փայլեցոյց գերափառօք զէտ արուսեակ առաւօտին:

Սրբոյ գահոյս ժիր գործակալ միշտ ուր ուրէք յաջողակ.

Գեղեցկադէմ, ահագնածայն եպիսկոպոս շնորհունակ

Էր բնախօս Աստուածաբան եկեալ Պօլսոյ նուիրակ

Լուսաւորչի դասնութեամբ ուղիղ մտօք գոստիրարակ

Ի որո՞ք կրկնակ նուիրակութեան բարւօք ծանեան բարեկարգ

Զաքարիա արհիապանծս եղին Պոլսոյս Պատրիարք:

Հոշակեցաւ յոք ազգասէր և բարեբխտ գերոյարգ,

Շինեալ զամանս եկեղեցիս և հիւանդաց երկուս յարկ:

Յոյժ ճոխացոյց շատ դպրատունս յորս հաստատեաց վարժապետ,

Հասոյց գեթինեակ եպիսկոպոս և զըրեսին վարդապետ:

Ջանայր գուտեմն ճոխիլ ազգիս նախին սըրբոյ յար հանգէտ,

Պահեսց հանգիստ զազգ մեր տարւով քսան և վեց կացեալ դէտ:

Զէտ Սուրբ Սահակ ըզփայտ վշտաց հոգըս հայոց բարձեալ յուս

Յահէն Պետիս բոլոր հերձուածք բերանափակ տային խոյս:

Ազգմամբ հոգւոյն գիտաց իւր մահ խնդրեաց թաղիլ շիրմիս կոյս:

Ակն ունեւով սուրբ աղօթից տամք ողորմիս շնորհալոյս

Հանգեաւ յամի Տեառն ՌԱՄԷԸ Թուին և Մարտի ԺԱ:

Զեռնարկած ենք արդէն տապանաքա-

ընթու վրայ յիշուած երեւելի անձնաւորութիւններուն կենսագրութիւնները պատրաստելու:

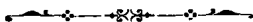
Մահուան թուականները (տարի, ամիս, օր), նշոյնպէս հօրենական անունները ճշգրէլու մասին՝ տապանագիրները մեծ կարեւորութիւն ունին:

Հոս տեղն է յիշել հայր Արսէն. Ղ. Ղազիկեանի «Հայկական նոր-Մատենագիտութիւն և հանրագիտարան հայ կեանքի» զփրազդարար կիսատ մնացած հոյակապ գործին ընձեռած ահագին օգտակարութիւնը, այս տեսակ աշխատասիրութիւններով պարագողներուն համար:

Պէտք է յիշել նաև որ, շատ քիչ թուով «Թաղ»-ներ ամփոփ և անեղծ մնացած են Բանկալթիի գերեզմանատան մէջ:

Կարգ մը տապանաքարեր իրենց տեղերէն վերցուած և հեռաւոր անկիւններ նետուած են: Ախ հոգնակաւոր գերդաստաններու մասին ի գործ դրուած պրպտումներու ժամանակ, կրնայ շփոթութիւններու տեղի տալ, և մեծ գզուշութիւն կը պահանջէ:

Գ. ՀԱՍՏԻՐ

ՄԱՐԻԱ ՍՏԵԼԼԱ

ԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ անդոյթ ու խաղաղիկ օր առ օր. Նոր աչքերով գիտել իրերը շորս դի, Տերուիկէն օր կը փթթի մինչև աստղն Որ ծովէն դուրս կ'ելլէ. փորթիկ իրերէն կաթնքնքնել ուրախութիւնն. աշխատիլ. Գան զրքերու և մարդոց մէջ՝ որունը Ձքնաղ դիպուածը հանգուցիչ բռնութեան ձաժբանքներուն մէջ բաց. ելլել բռնաւոր Յիշողութեան լուծէն. Ըլլալ մարդի մէջ ջրի մը խոտի, առանց ոչ մէկ պատմութեան: Հարթ՝ մատչելի իմաստութիւնն է ասի. Խոնարհներուն ամենահեշտ լաւութիւնն:

— Ապրիս, սկըսէ դուն:

ՁՈՒՄԲՈՒՓԻՒՆ

Հին ուղիները որ կան
Ետեւը մայր եկեղեցւոյն,
Որ քարերուն վըրայ խոտիկը կ'ածի,
Կը տանին դէպ ի գիւղօրէն:
Ունին չքնաղ անուններ.
Ճանապարհ եօթն օրիորդաց,
Ուղի Լոյսի, ուղի երգի, ճանապարհ
Մարտի, ուղի Հրեշտակներու:
Արեւամուտ էր, տեսայ անցքը մի խումբ
Մանուկներու, կիներու
Որ քահանայ մ'ունէին
Գլուխին՝ ճերմակ ուրալով:
Կը տանէին փոքրիկ դագաղ մը դաշտի
Նշողիկներով ծածկուած,
Եւ կ'իջնէին հովիտ՝ ուր էր գերեզմանն,
Հարցուցի. — Ո՞ր կ'երթաք դուք
Այդպէս զբարթ դէմքերով:
Տըլին ժպտուն պատասխան.
— Կ'երթանք մանկիկ մը թաղել —
Եւ ալօթքնի մը մնջելով՝ վարեցի
Իրենց ուղին յառաջ: Ինձ այն ժամանակ
Երեցու Մահը կերպարանք մը աղնի:
Խառնուած այս կեանքին, ինչպէս այն երկինքն
Ամառնային կը խառնուէր հանգաւորիկ
Ձայններուն, պիտէ բարեբերութուն՝ գետակին
Երկայնութեամբ, ճոճելով
Հոգէն իրենց արծաթթաթիկ ձեռուներն:

ՈՒՍՈՒՑՈՒՄԸ

Ղեւոնդ, եղբայր իմ, որ երէկ բացիր ինձ
Աւետարանը Կանայի հըրաշքով,
Գիտցիր, վըրան մորտածիցի, և զբաւայ
Նըշաններուն սուրբ՝ զօրութիւնը գանխուլ:

«Նախ լաւ գինին կը տրուի միշտ կոշունքին.
Կը պարպէ խօլ գինովութիւնը փարչելին»:
Բայց հըմուտ տէրը խօսեցաւ իր մօրկան,
Եւ աղաչանքը չանցաւ զուր, ընդունայն:

Ասպակ պարզերը աշխարհի կոշունքին
Ունին յստակ ըմպելեօք լի սափորներ:
Երբ ճաշկուտի՝ գինին կ'ըլլայ պղտոր, ժանտ:

Բայց երբ յատակն հասած՝ դաշինք մըրուրեն,
Պարապ սափորը ջրնետենք: Աստիկ
Կու գայ իր շինջ ձեռքով լեցնել գայն Գրիստոս: